

ธรรมานุศาสน์
และ
อุทานธรรม

จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน

โดย

พระพรหมมุนี (อคฺคชิโน)
กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าคณะภาค ๑๔ - ๑๕ (ธรรมยุต)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

เกริ่นนำ

หนังสือลำดับที่ ๓๒ ในชุดแสงธรรมนี้มีรูปลักษณ์ที่ต่างจากเล่มอื่นๆ ไปบ้าง โดยสาระเนื้อหาภายในเล่มนั้นได้มาจากการนำเอาคำที่เคยเขียนในที่ต่างๆ มารวมกันเข้าไว้ ตามคำแนะนำของผู้ที่ชอบสำนวนการเขียนของข้าพเจ้า ซึ่งคำเขียนต่างๆ นั้นมีทั้งที่ได้จากการคัดลอกคำของท่านผู้อื่นมาตรงๆ หรือเต็มๆ บ้างก็เป็นคำที่ได้เขียนเลียนแบบคำเก่า และบ้างก็เป็นคำที่คิดเขียนขึ้นด้วยตนเอง การที่จะนำเอาคำเขียนเหล่านั้นมารวมกันเป็นเรื่องง่าย แต่ที่ลำบากก็คือใจของข้าพเจ้าไม่กล้าใช้เงินอุปถัมภ์จากท่านผู้อ่านมาดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือนี้ ดังนั้นจึงได้ตัดสินใจใช้ทุนตนเองทั้งหมด โดยจะขอนำเอาเงินอุปถัมภ์ที่มีอยู่ยกยอดไปใช้ในการพิมพ์ครั้งต่อๆ ไปตามสมควร

ตกลงใจตั้งชื่อหนังสือลำดับที่ ๓๒ นี้ว่า "คำทอแสง" โดยคิดเอาเองว่า บางคำจากหนังสือคงอาจจะช่วยสะกิดให้เกิดความคิดเห็นอะไรบางอย่างที่เป็นประโยชน์กับจิตใจของท่านผู้อ่านบางท่านได้บ้างเท่ากับคำนั้นๆ ได้ทอแสงแห่งความคิดให้เกิดเรืองรองขึ้น แต่ทั้งหมดก็เป็นเพียงความคาดเดาไปของข้าพเจ้าเอง ไม่ได้วาดหวังอะไรยิ่งกว่านั้น ตัวเองดีใจและพอใจที่ได้ทำเช่นนี้ก็พอสมปรารถนาแล้ว

ขอขอบคุณคณะผู้ร่วมช่วยจัดทำหนังสือเล่มนี้ทุกท่าน ขอบคุณ รศ.ดร.วิภา แสงพิสิทธิ์ ในการจัดพิมพ์ต้นฉบับ ขอบคุณ คุณอมรดารา

แจ่มสว่าง น้องสาวในการช่วยตรวจเนื้อหา ขอบคุณ คุณอรุณ รุ่งรุจิโรจน์ ในการจัดการด้านงานพิมพ์ต่างๆ ขอบคุณ คุณสุรีย์ กิรานนท์ ศรีภรรยาในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ขอบคุณทุกท่านที่ตั้งใจช่วยอุปถัมภ์ตลอดมา ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดีงามในสากล จงอภิบาลรักษาพวกท่านทุกคน พร้อมทั้งสรรพสัตว์ให้มีความสวัสดี และปลอดภัยในชีวิตโดยถ้วนหน้าเทอญ.

วิวัฒน์ กิรานนท์
๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕
๒๐.๒๙ นาฬิกา

'คำทอแสง ออกเป็นสี กวีศิลป์
ดูจเป็นปิ่น ปักมวยคำ สำนวนสวย
ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง ผ่องระรวย
เอื้ออำนวย มิ่งมงคล สิ่งดลใจ'

ธรรมานุศาสน์
และ
อุทานธรรม

จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน

โดย

พระพรหมมุนี (อคฺคชิโน)

กรรมการมหาเถรสมาคม

เจ้าคณะภาค ๑๔-๑๕ (ธรรมยุต)

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา นายจิรายนต์ สังฆสุวรรณ
พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๒๙ หมู่ ๓ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
ฝ่ายผลิต โทร. ๐-๒๘๐๐-๒๓๗๓-๔
ฝ่ายรับงานพิมพ์ โทร. ๐-๒๒๘๑-๗๗๙๐

พระนิพนธ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

คนไทย ต้องรัก ชาติไทย พุทธศาสน์ กษัตริย์ไว้ เหนือหัว
สามัคคี มีพลัง ปลูกฝังทั่ว พลีตัว ป้องศัตรู กู้ศักดิ์ไทย
หมั่นแผ่ เมตตา อารี แก่ญาติ มิตรมี มากได้
งดคิด ริษยา อาฆาตใคร มั่นใน สามัคคี ทวีคูณ
วันนี้ เราตี เราด่า นึกคิด ริษยา ใครบ้าง
พรุ่งนี้ ลดตี ด่าวาง ใจทาง เมตตา การุญ
ยังโกรธ โทษกรุ่น ฉุนอยู่ อย่าพรู พูดพร่ำ ทำวุ่น
จงสงบ ปากมือ ถือคุณ เมตตา การุญ บุญงาม

วาสนนิพนธ์

เพื่อความเป็นศิริมงคลในเทศกาลจำพรรษา ๒๕๕๗

สารบัญ

ธรรมานุศาสน์ ๑

อุทานธรรม ๒๑

ธรรมานุศาสน์

คำนำ

(พิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๒)

ธรรมประเภทที่พิมพ์ในเล่มนี้มี ๙ ประเภท เรียกกันมาว่าหน้าธรรมาศน์ ข้าพเจ้าให้ชื่อว่า ธรรมานุศาสน์ เป็นของสมเด็จพระวันรัต พุทฺธ-สิริ วัดโสมนัสวิหาร ผู้สมเด็จพระอุปัชฌายะของข้าพเจ้า เรียบเรียงไว้สำหรับอ่านก่อนอ่านวินัยสอนภิกษุสามเณรวันละประเภท หมดแล้วกลับอ่านประเภทต้นต่อไปอีก วัดนี้ก็ได้ให้อ่านเช่นนั้นเหมือนกันฯ มีคฤหัสถ์ แลเจ้าคณะขออนุญาตพิมพ์แจกในวัดนั้นๆ คฤหัสถ์ผู้พอใจในเรื่องเช่นนี้ คงเห็นว่าเป็นเรื่องที่สอนให้ภิกษุสามเณรประพฤติดีชอบ จะได้เป็นที่น่าเคารพนับถือ ส่วนท่านเจ้าคณะต้องการพิมพ์

แจกภิกษุสามเณรก็คงประสงค์เช่นเดียวกันฯ ข้าพเจ้าเห็นเป็นเรื่องเตือนใจเพื่อนสพรหมจารี ให้ปฏิบัติดีงาม จึงเห็นควรสั่งให้พิมพ์อีก เพื่อได้แจกแก่ภิกษุสามเณรแลคฤหัสถ์ฯ

ท่านผู้รจนาธรรมประเภทนี้ไว้ คงจะเป็นอย่างข้าพเจ้าคิด คือ ถ้ายังบวชอยู่ ก็ประพฤติให้สมกับเป็นภิกษุแลสามเณร ถ้าประพฤติไปไม่ไหวก็ควรสึกเสียอย่าบวชอยู่ด้วยการปฏิบัติผิดวินัย มีแต่บาปตลอดไป สึกออกไปก็ไม่ค่อยมีผู้นิยมเสียชื่อฯ

ธรรมประเภททั้ง ๙ นี้ ข้าพเจ้าพึ่งนึกได้ว่าสมเด็จพระอุปัชฌายะ เรียบเรียงเพียง ๘ ประเภท ประเภทที่ ๙ เป็นของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ผู้เสด็จพระอาจารย์ของข้าพเจ้าทรงไว้ มีเหตุที่ให้ทรงเพิ่มขึ้นอีกฯ ผู้ได้อ่านถ้าสังเกตคงเห็นได้ว่า ประเภท

ที่ ๙ โวหารผิดกับประเภททั้ง ๘ ฯ สมเด็จพระอุปัชฌายะเรียบเรียงคำสอนมักกล่าวให้ฟังเข้าใจง่าย ส่วนของเสด็จพระอาจารย์ก็ทรงเช่นนั้นแต่มีไพเราะด้วยอีกต่างกันดังนี้ฯ

อาศัยเหตุที่ธรรมประเภททั้ง ๙ เป็นโอวาทที่ดี มีประโยชน์แก่ภิกษุสามเณรจะพึงสำเนียกแลปฏิบัติ เพื่อได้ประพฤติดีงามตามสมควรแก่สมณเพศ ข้าพเจ้าจึงให้พิมพ์เพื่อชำร่วยในวันเกิดของข้าพเจ้า แลแจกในวันบรรจุอังคารมารดาของข้าพเจ้าฯ

กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์

วัดราชบพิธ

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๔๗๒

ธรรมานุศาสน์

๑. ผู้ที่ถึงพร้อมแล้วด้วยสิกขาแลสาชีวะของภิกษุทั้งหลาย คือ อธิศีลแลอาชีวสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติตั้งไว้จึงเป็นภิกษุได้ ครั้นเป็นภิกษุแล้ว ก็จะต้องรู้จักอาการที่จะพึงต้องอาบัติ ๖ อย่าง คือ ต้องด้วยไม่ละอายแก่บาป แกล้งย่ำยีสิกขาบทน้อยใหญ่ ๑ ต้องด้วยไม่รู้จักสิกขาบทถี่ถ้วน ๑ ต้องด้วยสงสัยแล้วขืนทำลง ๑ ต้องด้วยสำคัญในสิ่งไม่ควรว่าควร ๑ ต้องด้วยสำคัญในสิ่งที่ควรว่าไม่ควร ๑ ต้องด้วยหลงลืมสติ ๑ ถ้าไม่รู้จักอาการที่จะพึงต้องอาบัติ ๖ อย่างนี้แล้ว ยากอยู่ที่จะรักษาตนให้เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์พ้นจากอาบัติโทษได้ เหตุดังนั้น เราทั้งหลายพึงเป็นผู้

พร้อมเพรียงตั้งใจศึกษาฟังสิกขาบทโดยเคารพ ให้สำเร็จประโยชน์ของตน เทอญฯ

๒. ผู้ที่ถึงพร้อมแล้วด้วยสิกขาแลสาชีวะของภิกษุทั้งหลาย คือ อธิศีลแลอาชีวสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติตั้งไว้จึงเป็นภิกษุได้ เพราะเหตุนั้น เราทั้งหลายปฏิญาณว่าเป็นภิกษุแล้ว ก็จะต้องศึกษาให้รู้ทั่วไปในสิกขาบทน้อยใหญ่ทั้งปวง ถ้าไม่รู้ให้ไต่ถามซักถามความในสิกขาบทนั้นๆ ให้รู้ให้เข้าใจ อันนี้เป็นกิจของภิกษุที่ยังไม่รู้จะพึงทำ ถ้าผู้ใดไม่รู้ไม่เข้าใจแล้วทอดธุระเสียไม่ควรเลยแก่ผู้นั้นเป็นอาบัติ โดยพุทธบัญญัติว่า ให้ภิกษุที่ศึกษาอยู่พึงรู้ทั่วไปในสิกขาบทน้อยใหญ่ทั้งปวง ถ้าไม่รู้ให้พึงไต่ถามซักถามความในสิกขาบทนั้นๆ ให้รู้ให้เข้าใจ อันนี้เป็นความชอบในเธอนั้น เหตุดังนั้น เราทั้งหลายพึงเป็นผู้พร้อมเพรียงตั้งใจ ศึกษา

ฟังสิกขาบทโดยเคารพให้สำเร็จประโยชน์ของตน เทอญฯ

๓. บุคคลบวชในศาสนานี้มี ๔ จำพวก พวกหนึ่งชื่อ***อุปชีวิกา*** เข้าบวชในศาสนาหาเลี้ยงชีวิต เป็นสุขสบายเท่านั้น พวกหนึ่งชื่อ***อุปกีฬิกา*** เข้าบวชในศาสนาเที่ยวหาของเล่นพอสนุกสบายเท่านั้น พวกหนึ่งชื่อ***อุปมุยฺหิกา*** เข้าบวชในศาสนาเป็นคนหลงงมงาย พวกหนึ่งชื่อ***อุปนิสฺสรณิกา*** เข้าบวชในศาสนาเพื่อจะออกจากทุกข์ กระทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพาน ผู้บวชในศาสนานี้มี ๔ จำพวก ฉะนี้ สองพวกข้างต้นที่บวชหาเลี้ยงชีวิตแลหาของเล่นนี้ ไม่ชอบธรรมแลวินัย ถึงจะศึกษาเล่าเรียนฟังไป ก็เป็นแต่สักว่าทำ หาปฏิบัติจริงๆ ไม่ เพราะความมุ่งหมายของตนจะหาเลี้ยงชีวิต แลจะหาอะไรเล่นเท่านั้น พวกที่บวชหลงงมงายนั้น ต้องการ

ธรรมแลวินัยอยู่ แต่ไม่รู้จักธรรมแลวินัย เขาว่าอย่างไรก็หลับตาทำไป ผิดธรรมผิดวินัยก็หารู้ตัวไม่ พวกที่บวชในศาสนาเพื่อจะออกจากทุกข์ ทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพานนั้น ต้องการนักในธรรมวินัย เพราะว่าธรรมแลวินัยนั้นเป็นพระศาสดาแทนพระองค์พระพุทธเจ้า เป็นอุบายออกจากทุกข์ ทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพาน ก็เราทั้งหลายมาบวชในศาสนาเพื่อจะออกจากทุกข์ ทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพาน ควรที่จะต้องการธรรมวินัยให้ยิ่งกว่าสิ่งอื่นจึงจะชอบ เหตุดังนั้นบัดนี้จะได้แสดงวินัยกถา จงพากันตั้งใจฟังโดยเคารพ ให้สำเร็จประโยชน์ของตน เทอญฯ

๔. เราทั้งหลายปฏิญาณว่าเป็นอุปสัมบันผู้เข้าถึงพร้อมพระทัยพระแล้ว ก็จะต้องปฏิบัติให้สมกับชื่อว่าเป็นอุปสัมบัน ที่จะปฏิบัติให้สมกับชื่อว่าอุปสัมบันนั้น คือสิ่งใดที่พระห้ามไม่ให้

ทำก็ไม่ทำ ที่พระสั่งสอนให้ทำก็ทำตามทุกอย่าง อย่างนี้แลจึงชื่อว่า อุปสมฺปนโน ผู้เข้าถึงพร้อมพระทัยพระได้ อนึ่งปฏิญาณว่าเป็นภิกษุแล้วก็จะต้องทำกิจให้สมกับชื่อว่าภิกษุ ที่จะทำกิจให้สมกับชื่อว่าภิกษุนั้น คือเป็นผู้เห็นภัยปฏิบัติต่อยกิเลสทำลายกิเลส ไม่ก่อกิเลสให้กำเริบกล้าขึ้น อนึ่งปฏิญาณว่าเป็นบรรพชิตว่าเป็นสมณะแล้ว ก็จะต้องปฏิบัติให้สมกับชื่อว่าบรรพชิตว่าสมณะนั้น คือละกิจของคฤหัสถ์ทั้งปวง มาทำกิจ คือ เว้นบาป ระงับบาปน้อยใหญ่ไม่เบียดเบียนผู้ใดผู้หนึ่งให้ได้ความลำบากเดือดร้อนด้วยกายวาจาอย่างนี้แล จึงจะสมกับชื่อว่า อุปสัมบัน, ภิกษุ, บรรพชิต, สมณะ, ได้ ถ้าไม่ปฏิบัติตามชื่อว่า อุปสัมบัน, ภิกษุ, บรรพชิต, สมณะ, อย่างว่ามานี้แล้ว ด้วยสักว่านุ่งผ้าเหลือง ห่มผ้าเหลือง โกนผมปลงหนวด

เท่านั้น จะเป็นอุปสัมบัน, เป็นภิกษุ, เป็นบรรพชิต, เป็นสมณะมาแต่ไหน ก็เราทั้งหลายปฏิบัติให้เป็นผู้เข้าถึงพร้อมพระทัยพระ แลเป็นผู้เห็นภัยปฏิบัติต่อยกิเลสทำลายกิเลส เป็นผู้เว้นและระงับบาปน้อยใหญ่ ก็ต้องอาศัยรู้จักธรรมแลวินัย อุตสาหะปฏิบัติไปอย่างนี้จึงจะสมลักษณะชื่อได้ เหตุดังนั้น บัดนี้ จะได้แสดงวินัยกถา จงตั้งใจฟังโดยเคารพให้สำเร็จประโยชน์เทอญฯ

๕. เราทั้งหลายได้ปฏิญาณนับถือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งอันอุดมกว่าสิ่งอื่นฉะนี้แล้ว ควรที่จะเคารพนับถือธรรมแลวินัยให้ยิ่งขึ้นไปเหมือนกันจึงจะชอบ เพราะว่าธรรมแลวินัยนั้น เมื่อผู้ใดปฏิบัติตาม ย่อมยังผู้นั้นให้ได้ความสุขสบาย ไม่ลุ่มหลงเดือดร้อนต่อกิเลสบาปธรรมทั้งปวง เมื่อเป็นฉะนี้แล้ว ให้พึง

ทราบเกิดด้วยตนเองว่า อันนี้เป็นบุญ คือความดี ความชอบในพระพุทธศาสนาได้ประสพแล้ว ก็เราทั้งหลายละเพศฆราวาสมาบรรพชาปรารถนาบุญกุศลซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความสุข ไม่รุมจิตให้เร่าร้อนด้วยเพลิงกิเลส เป็นเหตุจะนำผล คือทุกข์มาให้ฉะนี้แล้ว จำจะต้องศึกษาสำเนียกไว้ในข้อวินัยให้ถ่องแท้ และไม่แกล้งล่วงแล้วหวงดองอาบัติน้อยใหญ่ไว้ ให้เป็นอาณาวิติกฺกมันตรายเลย ก็บัดนี้จะได้แสดงวินัยกถา จงมนสิการทำไว้ในใจ แล้วปฏิบัติไปให้สำเร็จประโยชน์ เทอญฯ

๖. เราทั้งหลายบวชในศาสนานี้ บริโภคปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เภสัชที่ทายกหวังผลแล้วแลให้ด้วยศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส แล้วไปทำกิจนอกศาสนาเสีย ก่อกิเลสให้กำเริบกล้าขึ้นหาทำกิจในศาสนา คือ

ปฏิบัติดับราคะโทสะโมหะไม่ อย่างนี้ไม่ควร ไม่ชอบเลย แก่เราทั้งหลาย พระพุทธเจ้าที่เป็นที่พึ่งที่นับถือของเราทั้งหลายนั้น พระองค์สิ้นราคะโทสะโมหะแล้ว จึงทรงพระนามว่า ***อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ*** พระองค์ตรัสเทศนาสั่งสอนสัตว์ เพื่อให้ละราคะโทสะโมหะ อย่างเดียวเท่านั้น พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์นั้น จึงชื่อว่า ***สฺวากฺขาโต*** พระสงฆ์สาวกของพระองค์เล่า ก็ปฏิบัติดับราคะโทสะโมหะได้แล้ว จึงชื่อว่า ***สุปฏิปนฺโน*** ปฏิบัติดีแล้วชอบแล้ว พึงทราบเถิดว่าจะต้องปฏิบัติรบข้าศึก คือ ราคะโทสะโมหะเท่านั้น พระอุปัชฌาย์จึงได้ให้ตจปัญจกกัมมัฏฐาน แต่เมื่อแรกอุ้มผ้ากาสาวพัสตร์เข้ามาขอบรรพชา ให้เป็นอาวุธสำหรับประหารข้าศึก คือ ราคะโทสะโมหะ อนึ่งศีลจะบริสุทธิ์ไม่เป็นอาบัติเล่า ต้องอาศัยศึกษา รู้จักธรรมวินัย จึง

จะรักษาตนให้พ้นจากอาบัติโทษได้ เหตุดังนั้น เราทั้งหลายพึงเป็นผู้พร้อมเพรียงตั้งใจศึกษา ฟังสิกขาบทโดยเคารพให้สำเร็จประโยชน์ เทอญฯ

๗. บุคคลบวชในศาสนามีสองจำพวก บางจำพวกบวชด้วยศรัทธา บางจำพวกบวชด้วยไม่มีศรัทธา เป็นแต่สักว่าเห็นเขาบวชก็บวชบ้าง พวกที่ไม่มีศรัทธาบวชทำไมบวชไปๆ กลายเป็นเถน บวชทำไมบวชไปๆ กลายเป็นขโมย บวชทำไมบวชไปๆ กลายเป็นเถนเร่อร่าเลอะเทอะ ไม่รู้จักศาสนาว่าเป็นของดี บวชทำไมบวชไปๆ กลายเป็นพ่อค้า บวชทำไมบวชไปๆ กลายเป็นเจ้าชู้ บวชทำไมบวชไปๆ กลายเป็นลูกจ้างคฤหัสถ์ ปฏิบัติหาเลี้ยงชีวิตไม่สุจริต บวชทำไมบวชไปๆ กลายเป็นคนเกะกะ กีดวัด ปฏิบัติไม่คุ้มตัว บวชทำไมบวชไปๆ กลายเป็น

คนเกะกะกีดศาสนาหาที่พึ่งมิได้ ที่พึ่งที่เคารพของตน คือธรรมวินัยสองอย่างเป็นสัตถุศาสนา มีผู้แสดงให้ฟังก็ไม่อยากฟัง พากันลุกตุบๆ ออกไปเสียนอกโบสถ์ไม่ชอบฟัง ถ้าเป็นถ้อยคำของคนตลกคนองร้องรำเอะอะอื้ออึงให้อารมณ์ฟุ้งซ่านก็ไม่รำคาญ สู้นอนนั่งทนฟังอยู่ได้ บวชทำไมบวชเอาอะไร กินแล้วก็นอนๆ แล้วก็กินขี้รดวัดเยี่ยวรดวัดปฏิบัติเลอะเทอะ บวชทำไมบวชเอาอะไร เล่าเรียนหรือท่องบ่นอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่มี แต่สวดมนต์ไหว้พระก็เต็มทีช่างไม่อายแก่ผีสางเทวดาพระเณรที่เขามีศรัทธาบ้างเลย ก็เราทั้งหลาย ไม่ได้วุ่นวายเลอะเทอะอย่างว่ามานี้ ควรที่เราทั้งหลายจะประกอบการศึกษาเล่าเรียนท่องบนสวดมนต์ไหว้พระ อย่าให้กาลเวลาวันคืนล่วงไปเสียเปล่าขาดทุนชีวิตที่เป็นมา เหตุดังนั้น บัดนี้จะได้

แสดงวินัยกถา จงตั้งใจฟังให้สำเร็จประโยชน์เทอญฯ

๘. เราทั้งหลายนับถือพระผู้ทรงพระภาคพุทธเจ้า ว่าเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ แลรู้จักว่าเพศสมณะนี้เป็นเพศอันดี เป็นหนทางจะออกจากทุกข์กระทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพานได้ดังนี้แล้วจึงได้ละฆราวาสคิหิพรรณออกบรรพชา นุ่งผ้าย้อมฝาดสีเดียว เป็นอุบายที่จะระงับกิเลสข่มกิเลส ด้วยว่าพระสุคตเจ้านั้นท่านเป็นผู้ดำเนินแล้วดีในปฏิปทาหนทางข้อปฏิบัติชอบ กำจัดกิเลสดับกิเลสสิ้นเชิงด้วยพระปรีชาที่รู้แจ้งประจักษ์ชัดในของที่เป็นจริงทั้งเหตุทั้งผลสองประการ ***อาโลกชัชวาล*** ความสว่างแจ่มแจ้งเกิดขึ้นแด่พระทัยของพระองค์ ความมืดคือกิเลสนั้นดับหายไปเองจากสันดานดังนี้ เป็นคุณธรรมที่ทรงทราบชัดในของจริง แล้วพระองค์

ได้ประกาศความดีความชอบ คือธรรมแลวินัย ซึ่งเป็นอุบายที่จะประสพของจริงไว้ จนถึงเทพยดาแลมนุษย์ทั้งหลายได้ประพฤติไปตาม ละโลภโกรธหลงขาดจากสันดาน ได้สิ้นทุกข์ด้วยประการทั้งปวงแล้วไม่ต้องเป็นทาสแห่งตัณหาต่อไป เป็นคุณแห่งความปฏิบัติชอบในหนทางสิ้นทุกข์ ก็เราทั้งหลายมาชอบใจนับถือศาสนา คือคำสอนของท่านผู้สิ้นกิเลส เป็นหนทางดับทุกข์ฉะนี้แล้ว จงศึกษาธรรมแลวินัยจะได้เป็นเครื่องขูดเกลาชำระธุลี คือ กิเลสเป็นบาปของชั่วอันหมักหมมพอกทาสันดานให้เกลี้ยงสะอาดเบาบางไป จึงจะสมควรแก่ปฏิญาณนับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งฉะนี้ ก็เพราะเหตุนั้น บัดนี้ จะได้แสดงวินัยกถา จงตั้งใจฟังแล้วปฏิบัติศึกษาให้สำเร็จประโยชน์เทอญฯ

๙. ผู้ที่หวังความศึกษามาขอบรรพชาอุปสมบทเป็นสามเณรแลภิกษุ ในพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า เป็นมรรคาทางดับทุกข์แลเพลิงกิเลสให้เบาบางจากสันดานของผู้ปฏิบัติได้จริงประเสริฐกว่าศาสนาครูอาจารย์ดิตถีย์ปริพาชกเหล่าที่มีศาสนาคำสอนอื่นๆ ทั้งปวง เพราะฉะนั้น จึงละเพศฆราวาสออกบรรพชามิได้บวชอยู่ในเรือนกับด้วยบุตรภรรยาญาติของตน มิได้ชอบศาสนา คำสอนของอัญญดิตถีย์นั้นๆ การเมื่อมาชอบใจคำสอนของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเป็นสันติวรบท หนทางพระนฤพานเป็นเครื่องระงับกิเลส ฉะนี้แล้ว ควรจะต้องศึกษาในอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา ศึกษาข้อปฏิบัติ กาย, วาจา, จิต, ตามกาลที่ควรกับศาสนาเป็นของจริง ไม่ใช่ของเล่นของคนมีกิเลสบัญญัติ พึงหัดนุ่งสบงห่มจีวรเป็นต้นตาม

เสขิยวัตร ศึกษามรรยาทเครื่องประพฤติกาย ให้พ้นจากเพศคฤหัสถ์ มีนุ่งห่มผ้าสีต่างๆ แสดงตัวอย่างผู้บริโภคกาม พึงหัดแต่วาจาที่จะพูดในที่ควรแก่กาล เมื่อกาลควรจะประกอบบุญกุศลพร้อมเพรียงกัน แลการที่จะฟังธรรมคำสั่งสอน ควรฟังโดยคารวะ อย่าทำความฟุ้งซ่านให้เกิดขึ้นในจิต ดังคนเสียจริตไม่รู้กาลควรจะพูดแลไม่ควรจะพูดให้เป็นอันตรันตรกถา พึงหัดจิตในกาลที่ควรจะระงับสงบในกาลที่ควร จะเจริญสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ยังจิตให้เกิดความเลื่อมใสในพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ในกาลควรจะประกอบบุญกุศลนั้นๆ ควรจะสงบระงับจิต ไม่ควรจะแสดงความเพ่งต่อสิ่งที่จะยังจิตให้เพลิดเพลิน หัวเราะเล่นยังความประมาท ให้เป็นไปแสดงความไม่เลื่อมใสดังของเล่น เมื่อเป็นเช่นนั้นจิตของผู้นั้นจะเหินห่าง

จากบุญกุศล เพราะบุญกุศลจะเกิดขึ้นเป็นไปในจิตบุคคล ก็ด้วยประพฤติดี ประพฤติชอบที่ควรแก่กาล ยังสันดานให้ผ่องแผ้วสงบระงับอดกลั้นฟุ้งซ่านต่อกิเลส และอารมณ์ที่จะพาจิตรื่นเริงหัวเราะเล่นเป็นนิสัยพาลชนนั้นๆ จึงจะยังกุศลให้เกิดขึ้นได้ เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายควรจะตั้งใจศึกษาฟังธรรมวินัยโดยเคารพ อย่ามาตรว่าทำเล่น ดังพรรณนามาแล้วนั้น ให้เป็นการศึกษาคุ้มอาบัติโทษโดยการควร ให้สำเร็จประโยชน์ส่วนกุศลนั้นๆ เทอญฯ

อุทานธรรม

ของ

พระศาสนโศภน

(แจ่ม จตฺตสลฺลเถร)

วัดมกุฏกษัตริยาราม

เกริ่น

ได้ประพันธ์ธรรมที่ชอบ สำหรับนึกในเวลาที่กระทบเหตุการณ์นั้นๆ เพื่อตักเตือนสั่งสอนตนเองให้มีสติสบายใจ มีผู้อื่นชอบใจเห็นดีด้วย ขออนุญาตพิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการ เพื่อสำเร็จประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้าง หนังสือนี้ออกจะน้อยนัก แต่ก็ดี ไม่ทำให้ขี้เกียจจำ ถ้าผู้อ่านไม่ชอบใจปรารถนาอย่างไรก็จงแก้ไขให้ถูกใจตามปรารถนา เทอญ

ศ.ศ.

วันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๗

สอง ศ.จ. ก็สองลองประดิษฐ์
สุภาษิตพุทธศาสนาสอน
ผูกประพันธ์สรรธรรมเป็นคำกลอน
เพื่อสั่งสอนใจตนให้พ้นพาล
มีผู้อื่นเปรมปรีดิ์ยินดีด้วย
เลยพิมพ์ช่วยแจกจ่ายกระจายสาร
ได้ต่อเติมเพิ่มใหม่หลายประการ
ไม่เนิ่นนานสำเร็จเสร็จแล้วพิมพ์

๘/๘/๒๔๗๗

อุทานธรรมคราวนี้มีมากข้อ
แก้ให้ต่อกลอนกันทันสมัย
แต่เรื่องธรรมสับสนปนกันไป
เหมือนยำใหญ่รวมหมดรสนานา
เชิญรับมธุรสพระธรรมรัตน์
ได้บำบัดวุ่นวายสบายหนา
ทำให้ใจใสสุขไม่ทุกข์นา
ได้เวลาแล้วก็เชิญอย่าเมินเลย

ศ.จ.

๒๔๘๕

อุทานธรรม

ของ

พระศาสนโศภน (จตฺตสลฺลเถร)

วัดมกุฏกษัตริยาราม

๑. อุทานธรรมของ ศ.จ. ประดิษฐ์
เป็นภาษิตคำกลอนอักษรสาร
เทศนาไทยไทยไว้เป็นทาน
แก้รำคาญฟังเล่นเย็นเย็นใจ

๒. ใครดีเราก็ดีอารีต่อ
ให้สมข้อคำบุราณที่ขานไข
มิตตะจิตต่อติดกับมิตตะใจ
ใครไม่ไยแล้วอย่าอยากให้ยากเย็น

๓. คำบุราณพาทีไว้ดีมาก
โคไม่อยากกินหญ้าอย่าเคี่ยวเข็ญ
ฝืนน้ำใจของเขาเราลำเค็ญ
ถึงคราวเป็นแล้วต้องปล่อยไปตามกาล

๔. ใครมีปากอยากปูดก็พูดไป
เรื่องอะไรก็ช่างอย่าฟังขาน
เราอย่าต่อก่อก้าวให้ร้าวราน
ความรำคาญก็จะหายสบายใจ

๕. ปิ้งปลาหมองอแล้วกลับนี่คำขำ
เจ็บแล้วจำใส่กระบาลนี่ขานไข
ผิดแล้วแก้กลับตัวเปลี่ยนหัวใจ
จะหาใครมาวอนไม่สอนตน

๖. โทษผู้อื่นแลเห็นเป็นภูเขา
โทษของเราแลไม่เห็นเท่าเส้นขน
ตดคนอื่นเหม็นเบื่อเราเหลือทน
ตดของตนถึงเหม็นไม่เป็นไร

๗. อันบ้านเรือนใหญ่โตรโหฐาน
มีเสาทานหลายต้นจึงทนไหว
เกิดเป็นคนอยู่คนเดียวก็เปลี่ยวใจ
ต้องอาศัยพวกพ้องพี่น้องนา

๘. จะหาใครเหมาะใจที่ไหนเล่า
ตัวของเรายังไม่เหมาะใจหนา
อนิจจังทุกขังอนัตตา
รู้ล่วงหน้าเสียก่อนไม่ร้อนใจ

๙. ทุกข์สุขอยู่ที่ใจมิใช่หรือ
ถ้าใจถือก็เป็นทุกข์ไม่สุกใส
ถ้าไม่ถือก็เป็นสุขไม่ทุกข์ใจ
เราอยากได้ความทุกข์หรือสุขนา

๑๐. ยามมีมันก็มีมีเหลือล้น
แล้วกลับจนมันก็จนจนจริงหนา
อนิจจังดั่งนี้ไม่ดีนา
ต้องขอลาอนิจจังดั่งนี้แล

๑๑. ยามจนมันก็จนจนเต็มที่
แล้วกลับมีมันก็มีมีนักหนา
อนิจจังดั่งนี้ดีนักนา
ไม่ขอลาอนิจจังดั่งนี้เลย

๑๒. ไม่รู้ไม่ชี้ดีนักรู้จักใช้
นึกอะไรแล้วทิ้งนิ่งนั่งเฉย
ไม่ต่อเรื่องเครื่องทุกข์สุขเสบย
ใครไม่เคยลองดูจะรู้ดี

๑๓. รักษาตัวกลัวกรรมอย่าทำชั่ว
จะหมองมัวหม่นไหม้ไปเมืองผี
จงเลือกทำแต่กรรมที่ดีดี
จะได้มีความสุขพ้นทุกข์ภัย

๑๔. เราจะต้องพลัดพรากจากของรัก
ไม่ย้ายยักมั่นคงอย่าสงสัย
รีบรู้ตัวเสียก่อนไม่ร้อนใจ
ถึงคราวไปแล้วก็ไปไปตามกาล

๑๕. ความไม่พอใจจนเป็นคนเข็ญ
พอแล้วเป็นเศรษฐีมหาศาล
จนทั้งนอกทั้งในไม่ได้การ
จงคิดอ่านแก้จนเป็นคนมี

๑๖. รู้ว่าไฟแล้วทำไมไปจับเล่น
มันไม่เย็นเลยหนาน่าบัดสี
ครั้นถูกไฟไหม้เผาเศร้าโศกี
น่าจะตีเสียให้ช้ำระกำทรวง

๑๗. อัปปมาทปราชญ์ชมนิยมนัก
ว่าเป็นมรรคครรไลอันใหญ่หลวง
ให้ประชาสาธุชนคนทั้งปวง
พ้นจากบ่วงตัณหาสิ้นราคี

๑๘. อโหโอโอ้น่าอนาถหนอ
ความไม่พอพายุ่งทุกกรุงศรี
ต้องรบราฆ่ากันลั่นโลกีย์
ใครเสียทีแล้วก็ตายวายชีวัน

๑๙. ผู้ใดชั่วรู้ตัวแล้วกลับจิต
ไม่ถือผิดงมโง่โดยโมหันต์
ควรจะชมว่าสมเป็นคนธรรม์
รู้ผ่อนผันกลับตนเป็นคนตรง

๒๐. สังขารา สัสสตา นัตถิ
เป็นสติสำคัญป้องกันหลง
ตัดยินดียินร้ายให้คลายลง
ไม่งงงมลืมตัวเพราะชั่วดี

๒๑. เวลาใดทำใจให้ผ่องแผ้ว
เหมือนได้แก้วมีค่าเป็นราศี
เวลาใดทำใจให้ราคี
เหมือนมณีแตกหมดลดราคา

๒๒. เขาทำดีทำชั่วตัวของเขา
อย่าหาเหาใส่หัวของตัวหนา
มันจะยุ่งนุงนักหนักอุรา
ตามยถากรรมเขาเราสบาย

๒๓. สมัยใดทำใจให้ผุดผ่อง
จากหม่นหมองราคินสิ้นทั้งหลาย
จะพบสุขสดใสใจสบาย
อภิปรายคงไม่ชัดปัจจัตตัง

๒๔. นึกนึกแล้วก็น่าอนาถหนา
เพราะตัณหาพายุ่งออกนุงถัง
ต้องรบราฆ่ากันลั่นลือดัง
ใครพลาดพลั้งแล้วก็ตายวายชีวา

๒๕. กายกับใจอาศัยซึ่งกันอยู่
เราต้องรู้ว่ามันต้องกันหนา
สุขทุกข์แต่ละอย่างก็ต่างนา
ถ้าเอามาคลุกกันมันยุ่งใจ

๒๖. ปล่อยให้ยุ่งแล้วมันแย่แก้มันยาก
ยิ่งยุ่งมากมันยิ่งแย่แก้ไม่ไหว
อย่าปล่อยให้ยุ่งนุงนักจะหนักใจ
จงแก้ไขอย่าให้ยุ่งนุงนักนา

๒๗. พูดไปเขาไม่รู้กลับขู่เขา
ว่าโง่เง่างมเงอะเซอะหนักหนา
ตัวของตัวทำไมไม่โกรธา
ว่าพูดจาให้เขาไม่เข้าใจ

๒๘. โกรธเขาเราก็รู้อยู่ว่าร้อน
จะนั่งนอนก็เป็นทุกข์ไม่สุกใส
แล้วยังดื้อด้านโกรธจะโทษใคร
น่าแค้นใจจริงหนาไม่น่าชม

๒๙. จะเป็นสุขก็ต้องทุกข์ลงทุนก่อน
จะเป็นก้อนทีละน้อยค่อยประสม
จะเป็นพระก็ต้องละกามารมณ์
จะเป็นพรหมก็ต้องเพียรเรียนทำฌาน

๓๐. มีกายอย่าได้หมายว่าเป็นสุข
กลับมีทุกข์มากมายหลายสถาน
จะหาสุขที่กายจนวายปราณ
คงไม่พบพานแท้เป็นแน่นอน

๓๑. สารพัดที่จะรู้เป็นครูเขา
ตัวของเราแล้วทำไมไม่สั่งสอน
ปล่อยให้ยุ่งนุงนังไม่สังวร
ควรผันผ่อนแก้ยุ่งนุงทั้งปวง

๓๒. โอโลโภโทโสโมโหนี้
เป็นราคีของใจอันใหญ่หลวง
เป็นมูลรากราคินสิ้นทั้งปวง
คอยเหนี่ยวหน่วงให้นุงยุ่งหัวใจ

๓๓. โอ้ร่างกายของเรามันเน่าแน่
ไม่มีแปรเปลี่ยนผันหันไฉน
ต้องรู้ตัวอยู่เสมออย่าเผลอใจ
สิ่งใดใดควรทำรีบจำเลย

๓๔. กาลนี้มิได้รอเราหนอหนา
อย่ามัวมามึนเมาเลยเราเอ๋ย
หลงนิยมชมทุกข์ว่าสุขเสบย
ไม่ช้าเลยจะต้องลาโลกคลาไคล

๓๕. ชั่วหรือดีที่ทำกรรมทั้งหลาย
ไม่หนีหายสูญสิ้นไปถิ่นไหน
ย่อมอยู่ดีกินดีไม่มีภัย
รวมเก็บไว้ที่จิตติดตัวเรา

๓๖. อนิจจังทั้งนั้นไม่ทันคิด
พอเห็นฤทธิ์อนิจจังลงนั่งเหงา
ว่าโอ้โอ๋อกเอ๋ยเอยเอ๋ยอกเรา
มามัวเมาอนิจจังจีรังกาล

๓๗. ยังไม่เคยฟังใครที่ไหนหนา
ว่าเกิดมาเป็นสุขสนุกสนาน
มีแต่บ่นเรื่องทุกข์ไม่สุขสราญ
ทั้งชาวบ้านชาววัดซัดกันไป

๓๘. อนัตตาสังขารนี้ด้านดื้อ
ไม่เชื่อถือถ้อยคำที่ร่ำไข
จะพูดจาว่าขานประการใด
ไม่ตามใจข้องขัดอนัตตา

๓๙. ไตรลักษณ์ต้องเป็นหลักสำหรับจิต
จงหมั่นคิดหมั่นนึกหมั่นศึกษา
เราต้องตายเป็นแท้แน่ละวา
จะมัวมานอกครูอยู่ทำไม

๔๐. ประพฤติธรรมสำคัญอยู่ที่จิต
ถ้าตั้งผิดมัวหมองไม่ผ่องใส
ถ้าตั้งถูกผุดผ่องไม่หมองใจ
สติใช้คุมจิตไม่ผิดนา

๔๑. อิฏฐารมณ์นิยมว่าเป็นสุข
ที่แท้ทุกข์จริงเจียวทีเดียวหนา
สำคัญผิดติดทุกข์ว่าสุขนา
เป็นสัญญาวิปลาสพลาดผิดธรรม์

๔๒. อย่าทะนงองอาจประมาทรัก
มาชวนชักรวนเรให้เหหัน
ไม่กลัวเป็นกลัวตายวายชีวัน
ถ้าแพ้มันแล้วต้องตายวายชีวี

๔๓. รามเกียรติ์มันยุ่งออกนุงขิง
เพราะแย่งหญิงสีดามารศรี
ต้องรบราฆ่ากันลั่นโลกีย์
ใครเสียทีแล้วก็ตายวอดวายปราณ

๔๔. นิสัยควายแล้วไม่วายจะบดเอื้อง
คนรื้อเรื่องอดีตังมาตั้งขาน
พิรี้พิไรไม่รู้จบงบประมาณ
ก็เปรียบปานดังควายน่าอายนา

๔๕. เออไฉนใจเราฉะนี้นี่
ไม่กลัวผีมันเย้ยบ้างเลยหนา
ใจฉะนี้หน้าไฉนอย่างไรนา
ดูเงาหน้าแล้วคงเห็นไม่เป็นเรา

๔๖. อวดฉลาดพูดออกบอกว่าโง่
ฟังเขาโอ้อวดอ้างอย่าขวางเขา
ขัดคอเขาก็โกรธพิโรธเรา
เป็นเรื่องเร่าร้อนใจไม่เป็นการ

๔๗. ระลึกถึงความตายสบายนัก
มันหักรักหักหลงในสงสาร
บรรเทามืดโมหันต์อันธการ
ทำให้หาญหายสะดุ้งไม่ยุ่งใจ

๔๘. เราจะต้องรบรับกับมัจจุราช
ไม่แคล้วคลาดมั่นคงอย่าสงสัย
รีบเตรียมตัวไว้ก่อนไม่ร้อนใจ
มาเมื่อไรเราก็รบไม่หลบนา

๔๙. ถึงกายแพ้แต่ใจเราไม่แพ้
ใจไม่แก่เจ็บตายตามกายหนา
กายนี้มันจะเน่าเราก็ลา
ไปสวรรค์ชั้นฟ้านิพพานเอย

เอวังดังที่ได้ แสดงมา
สิ้นสุดเทศนา เท่านี้
ควรแล้วแก่เวลา หยุดยุ-ติเฮย
ใดพลาดปราชญ์ช่วยชี้ ช่องให้ชนเห็น

ประสิทธิ์พรสวัสดี เจริญศรี เจริญชนม์
เจริญสุข เจริญผล เจริญพรรณ เสมอสมัย
นิราศทุกข์ นิราศโศก นิราศโรค นิราศภัย
ประสงค์สรรพ์กุศลใด ก็จงสมประสงค์ เทอญ

ขอสิ่งพิเศษสรรพ์ สารพันพิพัฒน์พร
จงมาสโมสร อุปถัมภ์อำนวยชัย
มวลหมู่อมิตรหมาย ก็ละลายละเลิกไป
ทุกข์โศกแลโรคภั- ยพิบัติบ่บีฑา
หวังใดผิไม่ผิด ก็สัมฤทธิ์ประจักษ์ตา
ทวยเทพเทพา อภิบาลนิรันดร

